

мічної безпеки суб'єктів господарської діяльності. – К.: УСПП, 2010. – 14 с.

3. ПКУ. – Х.: Одисей. – 536 с.

4. Наказ ДПС України від 27.07.2008 №548. – Комп'ютерна правова система: Ліга: Закон. – Режим доступу: <http://www.liga.net>

5. Детюк Т.Г. Ризикоорієнтовна система податкового контролю / Т.Г. Детюк // Агросвіт. – 2008. – №20. – С. 17–19.

6. Тарангул Л.Л. Мінімізація сплати податків в Україні – актуальні проблеми / Л.Л. Тарангул // Мінімізація сплати податків: матеріали наук.–практ. круглого столу. – Ірпінь, 2010. – С. 7–9.

7. Долгий О.А. Механізми державного управління податковою службою України в умовах ризиків: автореф. дис... д-ра наук з держ. упр.: 25.00.02 / О.А. Долгий; Донец. держ. унів. ун-т упр. – Донецьк, 2007. – 36 с.

8. Щодо здійснення аналізу фінансово-господарської діяльності при проведенні перевірок: Лист ДПА України [від 11 берез. 2009 №4993/7/23-4017/127].

9. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо складання плану – графіка проведення планових виїзних перевірок суб'єктів господарювання: Наказ ДПА України: [від 27 лип. 2010 №548].

*І.М. МОГІЛАТ,
аспірант, НДЕІ*

Валовий внутрішній продукт за стадіями економічного обороту

У статті розглядається динаміка ВВП за стадіями економічного обороту.

Ключові слова: ВВП вироблений, ВВП розподілений, ВВП використаний.

В статье рассматривается динамика ВВП по стадиям экономического оборота.

Ключевые слова: ВВП произведенный, ВВП распределенный, ВВП использованный.

In the article the dynamics of GDP is examined after the stages of economical turn.

Keywords: GDP produced, GDP up-diffused, GDP used.

Постановка проблеми. Валовий внутрішній продукт (ВВП) як показник, що визначає ринкову вартість кінцевих результатів економічної діяльності всіх інституційних секторів в економіці за певний проміжок часу і характеризує взаємопов'язані аспекти економічного обороту: виробництво товарів та послуг, утворення доходів, їх кінцеве використання на споживання та нагромадження, є важливішим індикатором розвитку економіки. Тому актуальність дослідження його динаміки, особливо за стадіями економічного обороту, є надзвичайно актуальною.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. До обсягів і динаміки ВВП звертаються майже всі дослідники макроекономічних процесів. Найбільш ваговими з них є роботи В. Гейця, О. Ємельянова, І. Крючкової, Е. Лібанової та ін. Але динаміці ВВП за стадіями економічного обороту приділена недостатня увага.

Мета статті – розглянути динаміку ВВП за стадіями економічного обороту.

Виклад основного матеріалу. Відомо, що потоки продуктів в економіці оцінюються за цінами, що фактично застосовуються в операціях. Для показників використання то-

варів і послуг (проміжного та кінцевого споживання, нагромадження, експорту) ними є ціни покупців, до складу яких входять ціни виробництва та чисті податки на продукти, тобто податки за виключенням субсидій. Випуск товарів і послуг оцінюється окремо:

– на рівні секторів та галузей економіки – за основними цінами, які відображають реальні надходження виробників. Основними цінами ринкових товарів і послуг є ті, що склалися на ринку в період виробництва. До складу основних цін не входять будь-які податки на продукти, але вони включають субсидії на продукти – виплати з державного бюджету в зв'язку з регулюванням цін, на покриття поточних збитків та компенсацію певних видів витрат. Неринкові товари і послуги оцінюються за собівартістю (включаючи споживання основного капіталу), оскільки більшість з них не представлена на ринку, що не дає змоги використовувати ринкові цінові аналоги;

– на рівні економіки в цілому – за ринковими цінами, що містять, крім основних цін, чисті податки на продукти.

Відповідно до цього кінцевий продукт постає як:

– валова додана вартість секторів та галузей економіки, обчислена у вигляді різниці між випуском в основних цінах та проміжним споживанням у цінах покупців;

– валовий внутрішній продукт, що дорівнює різниці між випуском у ринкових цінах і проміжним споживанням у цінах покупців.

З методами оцінки пов'язаний порядок відображення податків і субсидій на виробництво та імпорт в рахунок утворення доходу. Для секторів і галузей економіки вони відображаються за виключенням податків і субсидій на продукти, а для економіки в цілому – в повному обсязі.

ВВП може бути визначений як вироблений (на стадії виробництва), розподілений (на стадії формування доходів) та використаний (на стадії кінцевого використання). Відповідно, розглянемо найважливіші макроекономічні агрегати за

МАКРОЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ СУЧАСНОЇ ЕКОНОМІКИ

стадіями відтворення, що необхідні і достатні для цілей системного управління економікою.

ВВП на стадії виробництва (в основних цінах) складається з валової доданої вартості всіх галузей економіки (галузей, що виробляють товари та надають послуги). Валова додана вартість (ВДВ) є знову створеною вартістю у процесі виробництва об'єкта господарювання (сектору, галузі, регіону). ВДВ є балансуєчим показником рахунку виробництва, що характеризує внесок кожної галузі у вироблений валовий внутрішній продукт країни.

Якщо до валової доданої вартості додати чисті податки на продукти та імпорт, одержимо показник валового внутрішнього продукту, що є кінцевим результатом виробничої діяльності резидентних одиниць-виробників.

Показник валової доданої вартості галузі (сектору, регіону країни) визначається як різниця між валовим випуском і проміжним споживанням по даній галузі (сектору, регіону країни).

Валовий випуск галузей за економічною природою є вартісною оцінкою виробленої продукції, робіт та послуг на протязі певного періоду часу.

Динаміка ВВП України за 2008–2011 роки показана на рисунку. Аналізуючи розвиток економіки, передовсім слід відмітити, що у 2010 році після глибокого спаду 1998–1999 років був досягнутий приріст ВВП у розмірі 4,2 відсотка до попереднього року. У 2011 році тривало відновлення економічного зростання. У першій половині року спостерігалось закріплення позитивної динаміки за рахунок збереження сприятливої зовнішньоекономічної кон'юнктури, в той час як у другому півріччі причиною прискорення зростання стало розширення споживчого попиту населення, нарощування обсягів інвестицій та суттєве збільшення обсягів виробництва у сільському господарстві, тоді як зов-

нішньоекономічна кон'юнктура чинила в основному негативний вплив на розвиток економіки.

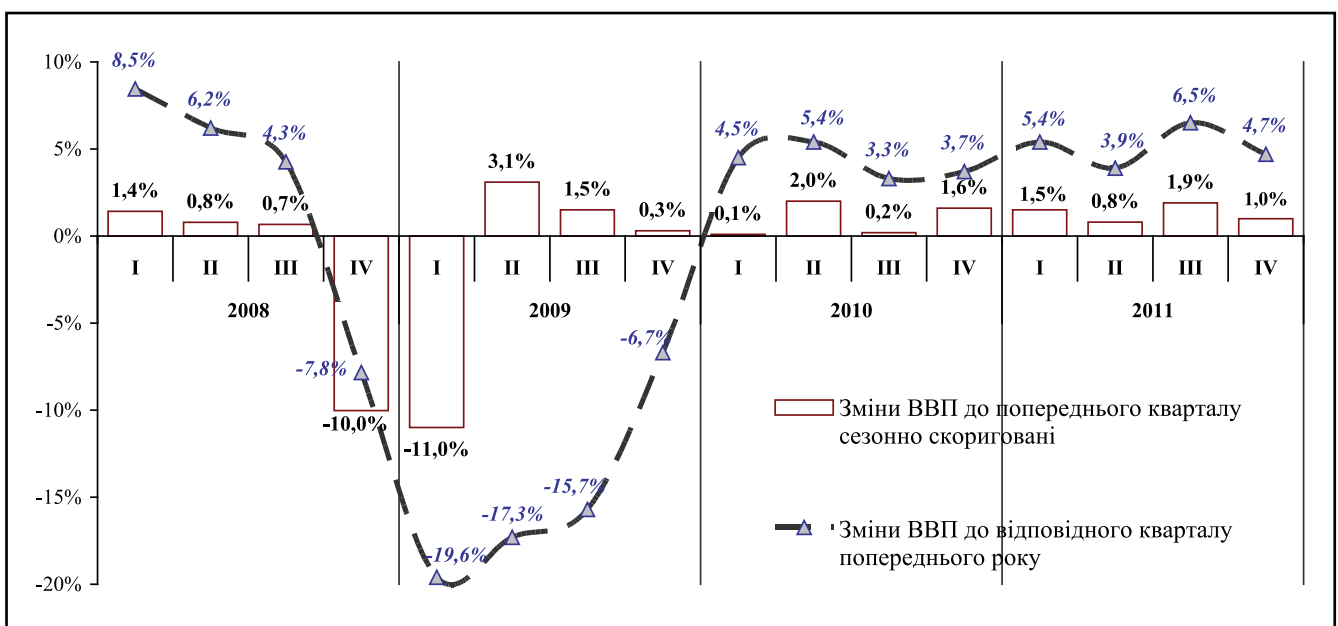
У цілому, за звітом Держстату, зростання ВВП у 2011 році становило 5,2 відсотка (у постійних цінах 2007 року) проти 4,1 відсотка у 2010 році і залишалося стабільним протягом всього року (див. рис.). У I кварталі 2011 року зростання становило 5,4, у II кварталі – 3,9 відсотка, у III кварталі – 6,5 відсотка, у IV кварталі – 4,7 відсотка.

Зокрема, зростання сезонно скоригованого ВВП становило у I кварталі 2011 року 1,5 відсотка до IV кварталу 2010 року, у II кварталі – 0,8 відсотка до I кварталу 2011 року, у III кварталі – 1,9 відсотка до II кварталу 2011 року, у IV кварталі – 1 відсоток до III кварталу 2011 року.

За розрахунками Мінекономрозвитку, в IV кварталі 2011 року порівняно з IV кварталом 2010 року зростання ВВП з урахуванням сезонної компоненти становило 5,3 відсотка, у III кварталі 2011 року до III кварталу 2010 року – 5,9 відсотка, у II кварталі 2011 року до II кварталу 2010 року – 4,1 відсотка, у I кварталі 2011 року до I кварталу 2010 року – 5,4 відсотка.

Проводячи міжнародні порівняння сезонно скоригованого ВВП, слід зазначити, що на відміну від України, яка другий рік поспіль демонструє стабільну позитивну динаміку, в більшості країн Європейського Союзу наприкінці 2011 року спостерігалось скорочення сезонно скоригованого ВВП (табл. 1). А в Португалії та Словенії економіка впродовж 2011 року перебувала у стадії стагнації. В Росії згідно з даними Федеральної служби статистики реальне зростання ВВП у 2011 році, як і в 2010 році, становило 4,3 відсотка порівняно з попереднім роком.

У цілому боргові проблеми, які особливо загострилися в другій половині 2011 року, негативно позначилися на економічній ситуації багатьох країн – членів ЄС. Так, за підсум-

Динаміка ВВП України у 2008–2011 роках по кварталах, відсотків

Джерело: розроблено автором за даними Держстату.

Таблиця 1. Індеси фізичного обсягу сезонно скоригованого ВВП по окремих країнах світу, у відсотках порівняно з попереднім кварталом

	2010 рік				2011 рік			
	I квартал	II квартал	III квартал	IV квартал	I квартал	II квартал	III квартал	IV квартал
Україна	0,1	2,0	0,2	1,6	1,5	0,8	1,9	1,0
Країни Європейського Союзу								
Латвія	1,1	0,1	0,8	1,1	1,1	2,0	1,5	1,1
Польща	0,7	1,0	1,4	0,	1,0	1,2	1,0	1,1
Литва	0,5	0,6	1,0	2,2	1,4	1,7	1,3	1,0
Словаччина	0,8	0,9	0,9	0,8	0,8	0,8	0,8	0,9
Болгарія	1,2	1,5	0,8	0,4	0,5	0,5	0,2	0,3
Угорщина	1,1	0,4	0,7	0,2	0,7	0,1	0,4	0,3
Франція	0,1	0,5	0,4	0,4	0,9	0,0	0,3	0,2
Фінляндія	0,8	3,3	-0,3	1,9	0,	-0,1	1,1	0,1
Австрія	0,0	0,7	1,5	1,1	0,8	0,5	0,2	-0,1
Бельгія	0,1	1,1	0,4	0,5	0,9	0,3	-0,1	-0,1
Данія	0,3	1,1	1,3	-0,6	0,3	0,4	-0,1	-0,1
Кіпр	1,3	0,1	0,8	0,3	0,2	0,0	-0,8	-0,1
Чехія	0,7	1,0	0,7	0,6	0,5	0,3	-0,1	-0,1
Ірландія	1,3	-0,7	0,5	-1,0	1,1	1,1	-1,1	-0,2
Естонія	-0,3	2,7	1,1	2,5	2,8	1,6	0,9	-0,2
Німеччина	0,5	1,9	0,8	0,5	1,3	0,3	0,6	-0,2
Румунія	-0,7	0,4	-0,8	0,9	1,1	0,2	1,1	-0,2
Великобританія	0,4	1,1	0,7	-0,5	0,2	-0,1	0,6	-0,3
Іспанія	0,2	0,3	0,1	0,2	0,4	0,2	0,0	-0,3
ЄС-27	0,5	0,9	0,5	,2	0,7	0,2	0,3	-0,3
Нідерланди	0,5	0,5	0,2	0,8	0,7	0,2	-0,4	-0,6
Італія	1,1	0,5	0,4	0,2	0,1	0,3	-0,2	-0,7
Словенія	0,2	1,1	0,4	0,7	-0,3	-0,1	-0,4	-0,7
Швеція	2,3	2,0	1,3	2,0	0,4	1,1	0,9	-1,1
Португалія	0,9	0,3	0,2	-0,4	-0,7	-0,3	-0,6	-1,3
Інші країни Європи та світу								
Ісландія	-2,7	-2,8	2,3	3,0	1,1	-4,4	4,4	1,9
США	1,0	0,9	0,6	0,6	0,1	0,3	0,5	0,7
Норвегія	0,9	0,3	-2,0	2,5	-0,3	0,5	1,1	0,5
Швейцарія	0,8	0,7	0,8	0,6	0,4	0,4	0,3	0,1
Японія	1,5	1,3	0,6	-0,2	-1,8	-0,3	1,7	-0,2
Хорватія	-0,6	-0,4	0,4	-,2	0,0	0,4	0,1	-

Джерело: дані Eurostat станом на 30.03.2012, Держстат.

ками 2011 року у ряді європейських країн спостерігалось скорочення не лише інвестиційного попиту, а й споживчого.

Слід зауважити, що більшість країн світу підтримували економічне зростання впродовж 2011 року за рахунок зовнішнього попиту, тоді як в Україні у минулому році основний внесок у зростання ВВП був сформований за рахунок саме внутрішнього попиту, а позитивний внесок зовнішнього був незначним.

ВВП розподілений визначається як загальна сума доходів господарських одиниць і населення від економічної діяльності: оплата праці з відрахуванням на соціальне страхування,

податки на виробництво (за винятком субсидій), валовий прибуток (змішаний доход). Наведені у табл. 2 дані свідчать про те, що у складі ВВП за доходами частка оплати праці найманих працівників у 2010 році дорівнювала майже половині ВВП, а в 2011 році вона зменшилася на 2,2 відсотка, що свідчить про невідповідність динаміки ВВП і оплати праці найманих працівників. У той же час навантаження на економіку за ці роки виросла на 2 відсотки за рахунок зростання частки чистих податків на виробництво та імпорт.

ВВП використаний визначається за підсумком компонентів його кінцевого використання. До кінцевих витрат належать:

Таблиця 2. Валовий внутрішній продукт за доходами

Показник	2010 рік					2011 рік				
	I кв.	II кв.	III кв.	IV кв.	рік	I кв.	II кв.	III кв.	IV кв.	рік
У відсотках до ВВП										
Оплата праці найманих працівників	52,5	52,1	46,2	50,0	49,9	51,9	49,4	42,1	49,1	47,7
Чисті податки на виробництво та імпорт	13,4	11,7	9,9	13,8	12,1	16,1	14,0	13,7	13,3	14,1
Валовий прибуток та змішаний доход	34,1	36,2	43,9	36,2	38,0	32,0	36,6	44,2	37,6	38,2
ВВП	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Джерело: розроблено автором за даними Держстату.

МАКРОЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ СУЧАСНОЇ ЕКОНОМІКИ

Таблиця 3. Валовий внутрішній продукт за категоріями кінцевого використання

Показник	2010 рік					2011 рік				
	I кв.	II кв.	III кв.	IV кв.	рік	I кв.	II кв.	III кв.	IV кв.	рік
Реальні зміни валової доданої вартості до попереднього року, відсотків										
Кінцеві споживчі витрати	101,0	103,9	107,5	112,0	106,4	111,2	112,5	111,4	108,1	110,7
в тому числі:										
домашніх господарств	100,2	106,8	107,8	112,8	107,1	113,8	115,3	117,8	112,8	115,0
некомерційних організацій, що обслуговують домашні господарства	101,8	102,3	107,6	110,1	105,3	101,3	103,6	100,1	100,6	101,4
сектору загального державного управління	103,8	96,0	105,8	110,0	104,0	103,5	104,0	89,5	94,3	97,6
Валове нагромадження основного капіталу	94,3	96,8	109,5	110,5	103,9	102,1	105,2	111,0	116,9	110,1
Зміна запасів матеріальних оборотних коштів	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Експорт товарів і послуг	100,4	113,2	102,0	100,9	103,9	117,0	102,9	97,8	94,4	102,2
Імпорт товарів і послуг	93,8	117,2	120,2	113,2	111,3	137,2	123,1	112,0	103,3	116,8
ВВП	104,5	105,4	103,3	103,7	104,1	105,4	103,9	106,5	104,7	105,2
У відсотках до ВВП										
Кінцеві споживчі витрати	89,5	84,1	77,2	88,3	84,5	90,4	85,4	75,9	86,3	83,9
в тому числі:										
домашніх господарств	67,7	62,5	59,9	64,5	63,4	69,6	65,3	61,5	65,5	65,1
некомерційних організацій, що обслуговують домашні господарства	0,9	0,8	0,7	0,7	0,8	0,9	0,7	0,6	0,6	0,7
сектору загального державного управління	20,9	20,8	16,6	23,1	20,3	19,9	19,4	13,8	20,2	18,1
Валове нагромадження основного капіталу	15,2	16,4	18,0	21,6	18,1	14,4	16,1	18,5	24,6	18,8
Зміна запасів матеріальних оборотних коштів	-3,7	-1,8	8,3	-2,8	0,3	1,5	1,1	10,2	-3,2	2,6
Експорт товарів і послуг	51,6	52,4	48,3	51,2	50,8	59,8	57,1	49,0	51,5	53,8
Імпорт товарів і послуг	52,7	51,1	51,8	58,3	53,7	66,1	59,7	53,7	59,3	59,2
ВВП	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Джерело: розроблено автором за даними Держстату.

Таблиця 4. Динаміка зростання/падіння ВВП за категоріями кінцевого використання у 2011 році, у відсотках до 2010 року

Країни	ВВП	Внутрішній попит	Кінцеві споживчі витрати	Валове нагромадження основного капіталу	Експорт товарів та послуг	Імпорт товарів та послуг
Україна	5,2	12,7*	10,7	10,1	2,2	16,8
Країни Європейського Союзу						
Естонія	7,6	11,5	3,5	26,8	24,9	27,0
Литва	5,9	5,5	4,7	17,1	13,7	12,7
Латвія	5,5	10,2	3,9	24,6	12,6	20,7
Швеція	3,9	3,4	2,0	5,8	6,8	6,1
Словаччина	3,3	-1,5	-1,1	5,7	10,8	4,5
Австрія	3,1	4,0	1,1	5,7	6,7	7,0
Німеччина	3,0	2,4	1,4	6,4	8,2	7,4
Фінляндія	2,9	4,4	2,6	4,6	-0,8	0,1
Румунія	2,5	3,1	0,3	,3	9,9	10,5
Бельгія	1,9	-	0,8	5,1	4,8	4,9
Угорщина	1,7	-0,6	-0,1	-5,4	8,4	6,3
Болгарія	1,7	-	-0,3	-9,7	12,8	8,5
Чехія	1,7	-1,0	-0,8	-1,2	11,0	7,5
ЄС-27	1,5	0,5	0,2	1,3	6,3	4,0
Нідерланди	1,2	0,7	-0,6	5,8	3,8	3,5
Данія	1,0	0,1	-0,4	0,3	7,0	5,3
Ірландія	0,7	-3,0	-3,0	-10,5	4,1	-0,7
Великобританія	0,7	-0,8	-0,9	-1,2	4,6	1,2
Кіпр	0,5	-3,4	-0,9	-13,8	3,6	-5,0
Італія	0,4	-0,9	0,0	-1,9	5,6	0,4
Словенія	-0,2	-1,7	-0,4	-10,7	6,8	4,7
Португалія	-1,6	-5,7	-3,9	-11,4	7,4	-5,5
Греція	-6,9	-8,5	-7,5	-20,7	0,3	-8,1
Інші країни Європи та світу						
Ісландія	3,1	5,3	2,4	13,4	3,2	6,4
Швейцарія	1,9	0,9	1,1	3,9	3,4	1,9
США	1,7	1,6	1,6	4,0	6,7	4,9
Норвегія	1,6	3,0	2,0	6,9	-1,1	2,5
Японія	-0,7	0,1	-	0,5	0,0	5,9

* Розрахунки Мінекономрозвитку.

Джерело: дані Eurostat станом на 31.03.2012, Держстат.

витрати на кінцеве споживання продуктів та послуг, валове нагромадження основного капіталу, зміна запасів матеріальних оборотних коштів, сальдо експорту–імпорту. Їхня динаміка і структура наведені у табл. 3, з якої видно значне підвищення темпів зростання кінцевих споживчих витрат (особливо домашніх господарств) та валового нагромадження основного капіталу. Таку динаміку можна вважати позитивною, хоча вона й випереджає динаміку ВВП, але негативним явищем остається зростання сальдо експорту–імпорту. Незважаючи на заходи, що приймаються урядом для стримування імпорту, імпорт товарів і послуг значно випереджає експорт, до того ж цей розрив збільшується.

Динаміка ВВП за категоріями кінцевого використання по країнах Європейського Союзу та інших країнах Європи і світу в 2011 році у відсотках до 2010 року показана у табл. 4.

Звертає на себе увагу високе зростання валового нагромадження основного капіталу в Прибалтійських країнах, а також позитивне сальдо експорту–імпорту в більшості країн Європи. Таке спрямування розвитку на стадії кінцевого використання дало б позитивні результати і в Україні.

Висновки

В умовах подолання наслідків кризи 1998–1999 років для переходу до сталого економічного розвитку в наступні роки необхідно змінити тенденції, що можливо не лише через докорінну зміну механізмів реформування економіки, а й шляхом вдосконалення розподілу ВВП на стадіях економічного обороту. Хоча зараз і стоїть амбітне завдання щодо забезпечення високих темпів зростання, в основу прогнозних розрахунків слід покласти такий варіант розвитку економіки, який відтворював би реалістичний сценарій. Він має передбачати найбільш вірогідну взаємодію зовнішніх та внутрішніх чинників розвитку. Метою такого підходу є забезпечення недопущення штучного завищення макроекономічних показників і завдяки цьому – недопущення виникнення фінансових диспропорцій в економіці. В такому разі буде задіяний механізм зниження ризиків.

До першочергових завдань слід віднести:

- запровадження прозорого механізму відшкодування ПДВ;
- покращення адміністрування податку на додану вартість та податку на прибуток;
- фінансове оздоровлення паливно–енергетичного комплексу;
- реформування житлово–комунального господарства;
- системні перетворення в АПК;
- розгортання інноваційної діяльності, зростання інвестиційного капіталу;

Велику увагу слід приділити реалізації проектів середньо– та довгострокового інноваційно–інвестиційного кредитування, насамперед проектів структурної перебудови та модернізації промисловості, розвитку експортного потенціалу вітчизняних підприємств, що поживить інвестиційні процеси та створить умови для ефективного використання коштів в економіці.

Значним ризиком є погіршення зовнішньоекономічної кон'юнктури, але більш високі темпи зростання зовнішньоекономічної активності та збільшення конкурентоспроможності українських товарів в умовах підвищення продуктивності основних фондів та трудових ресурсів можуть нівелювати негативні наслідки цього фактора.

Список використаних джерел

1. Указ Президента України «Про концепцію амортизаційної політики» від 07.03.2001, № 169/2001.
2. Могілат І.М. Методологічні аспекти щодо розрахунку продуктивності праці на агрегованому та галузевому рівнях / В.Ф. Беседін, Н.І. Горшкова, С.М. Кожемякіна, І.М. Могілат. Економіка України: глобальні виклики і національні перспективи / Від. ред. В.Ф. Беседін, А.С. Музиченко. – К.: НДЕІ. – 2009. – С. 9–20.
3. Бессонов В.А. О динамике совокупной факторной производительности в российской переходной экономике // В.А. Бессонов. [Институт экономики переходного периода]. – М.: – 2004. – 67 с.
4. Структурна гармонізація економіки як чинник економічного зростання / За ред. д-ра економ. наук І.В. Крючкової. – К.: «Експрес». – 2007.
5. Україна–2015: Національна стратегія розвитку. Економіка. Режим доступу. – <http://www.uf.org.ua/news/550/>

І.П. ОЧЕНАШ,
аспірант, Європейський університет

Бюджетний дефіцит в Україні та способи його подолання

Стаття присвячена узагальненню наукових підходів до економічної сутності дефіциту бюджету і джерел його покриття. Представлено підходи до управління бюджетним дефіцитом як до стимулятора суспільного виробництва і ефективного інструмента в системі державного регулювання економіки.

Ключові слова: бюджетний дефіцит, державний борг, граничний розмір дефіциту, фінансування бюджетного дефіциту, видатки та доходи бюджету.

Статья посвящена обобщению научных подходов к экономической сути дефицита бюджета и источников его покрытия. Представлены подходы к управлению бю-